

Structural Model of the Relationship Between Social Development and Family Values Among the Citizens of Sari

Hossein Nazoktabar *

Associate Professor, of Sociology , Payame Noor University, Tehran, Iran.

Mohammad Akhondi

Assistant Professor of Sociology, Payame Noor University, Tehran, Iran.

1. Introduction

Economic and social transformations in recent decades have significantly affected family values, leading to changes and challenges in their function. Like other values, family-related values have experienced highs and lows, often intertwined with societal modernization. Rationalization and individualism have weakened traditional family values, yet there is resistance to these changes due to cultural and social dynamics.

Today, the Iranian family has transitioned from a traditional structure to a modern social unit, becoming an integral part of society's perspective. This research focuses on examining the process of social development and its impact on family values in the city of Sari. The city serves as a central hub in Mazandaran Province, influenced by cultural transformations through tourism and urbanization. The key question addressed here is: How have family values in Sari evolved under the dimensions of social development?

2. Literature Review

Family values, as one of the significant cultural aspects of Iranian society, are considered the dependent variable in this study. These values, which encompass various beliefs, attitudes, and ideas, are transmitted across generations of family members through socialization. They include aspects of marriage, childbearing, divorce, and other familial dimensions that are vital from a human cultural perspective.

In a simplified classification, family values and patterns can be divided into two categories: traditional and modern. In the traditional model, family is regarded as

---

* Corresponding Author: hntabar@pnu.ac.ir

How to Cite: Nazok tabar, H; Akhoondi, M. (2023). Structural model of the relationship between social development and family values among the citizens of Sarvai, *Journal of Social Development and Welfare Planning*,15(59) , 113-151.

sacred, and a positive attitude toward family holds fundamental importance. In this view, there is a strong inclination toward marriage, which is considered a significant life event, accompanied by procreation and the survival of the lineage as valued objectives. These traditions emphasize the importance of marriage and associate it with destiny and rituals (Sarukhani et al., 2016).

Modern family values, largely influenced by Western culture through modernization, often contradict traditional values. They represent beliefs and attitudes that diverge from traditional culture and are more aligned with contemporary societal norms (Rahmani et al., 2016). For example, in the traditional model, marriage selection is under the control of the family, leaving young men and women with limited freedom of choice. Divorce is perceived negatively and carries significant social stigma (Azazi, 2010).

Inglehart's theory highlights modernization's role in value transformation, transitioning from survival-oriented values to self-expression and secular-rational ones. Two major schools of thought address this change: one posits that modernization reduces traditional values in favor of modern ones, while the other emphasizes the persistence of traditional values despite economic changes. Social development, as defined by the United Nations, involves improving living conditions and social relationships in a democratic and just environment, encompassing access to education, welfare, and security.

3. Methodology

This quantitative, survey-based study is practical in application. The statistical population includes all citizens of Sari aged 18 and above (223,153 individuals based on the 2016 national census). Using Cochran's formula, a sample size of 383 was calculated and expanded to 400 for higher confidence. A multistage cluster sampling method was applied to collect data.

4. Results

This study was conducted on a sample of 400 individuals, comprising 72% men and 28% women. The sample was distributed across various age groups: 6.25% were between 18–24 years old, 12.75% were between 25–29, 15% were between 30–34, and 35% were between 35–39. Additionally, 13.25% were between 40–44 years old, 10.75% were between 45–49, and 6.25% were over 50 years old.

Regarding education levels, 31.25% of the participants had diplomas or lower qualifications, 11.5% held associate degrees, 36.5% had bachelor's degrees, and 20.75% had postgraduate degrees. In terms of occupation, 34.75% were employees, 30.25% were self-employed, 18% were workers, and 17% were homemakers.

In the inferential section of the research, hypotheses were tested. The findings showed statistically significant relationships between traditional family values and dimensions like quality of life, social security, and moral development. However, no

significant relationships were observed between modern family values and these dimensions. Similarly, there was no significant statistical relationship between postmodern family values and dimensions such as quality of life, social consensus, or moral development.

The analysis also confirmed statistically significant relationships between traditional family values and both social security and social consensus. However, modern and postmodern family values showed no significant statistical relationship with these dimensions.

Finally, a significant statistical relationship was observed between traditional family values and the moral development of society. Conversely, no significant relationships were found between modern or postmodern family values and moral development.

5. Conclusion

The study explored the impact of social development dimensions—such as ethics, social harmony, security, and life quality—on traditional, modern, and postmodern family values. The results align with previous studies, such as those by Zahedi et al. (2016) and Huntington (2000), indicating that modernization significantly transforms family structures, gender roles, and intergenerational relationships.

The research underscores the necessity of embedding social ethics in developmental frameworks to enhance the quality of life and foster social cohesion, particularly among the younger generation. These findings reveal generational differences in value systems and suggest that trust and societal participation are key to addressing evolving family dynamics.

Keywords: Social development, Social Security, Social Development Ethics, Social Harmony, Quality of Life, Family Values.

فصلنامه علمی برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی
دوره پانزدهم، شماره ۵۹، تابستان ۱۴۰۳، ۱۹۶-۱۵۳
qjssd.atu.ac.ir
DOI: doi.org/10.22054/qjssd.2023.67714.2354

الگوی ساختاری رابطه بین توسعه اجتماعی با ارزش‌های خانوادگی در بین شهروندان ساری

حسین نازک تبار* دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

محمد آخوندی استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

چکیده

تغییرات اجتماعی-فرهنگی و به تبع توسعه اجتماعی در دهه‌های اخیر موجب شده است ارزش‌های خانوادگی نیز مانند دیگر ارزش‌ها، تغییرات فراوانی را پشت سر گذارد. بر این اساس، هدف پژوهش حاضر، بررسی الگوی ساختاری روابط بین توسعه اجتماعی با ارزش‌های خانوادگی در بین شهروندان ساری است. تحقیق حاضر به روش کمی و پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری این پژوهش، کلیه شهروندان ۱۸ الی ۶۶ سال شهر ساری بوده که به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای، ۴۰۰ نفر انتخاب شده‌اند. برای گردآوری اطلاعات از تکنیک پرسشنامه و به منظور تجزیه و تحلیل آماری از آزمون همبستگی، رگرسیون چند متغیره و نیز روش مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده گردید. یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که ابعاد توسعه اجتماعی (کیفیت زندگی، امنیت اجتماعی، وفاق اجتماعی و اخلاق توسعه) ارتباط معناداری با ارزش‌های خانوادگی سنتی و مدرن در بین شهروندان داشته است، اما ابعاد توسعه اجتماعی (کیفیت زندگی، امنیت اجتماعی، وفاق اجتماعی و اخلاق توسعه) ارتباط معناداری با ارزش‌های خانوادگی پست‌مدرن در بین شهروندان نداشته است. بیش‌ترین ضرایب همبستگی بین مؤلفه اخلاق توسعه به ترتیب با ضرایب پیرسون ۰,۵۶، ۰,۶۴ و ۰,۶۴؛ سپس مؤلفه وفاق اجتماعی به ترتیب با ضرایب پیرسون ۰,۵۲، ۰,۶۰ و ۰,۶۰؛ کیفیت زندگی به ترتیب با ضرایب پیرسون ۰,۵۵، ۰,۵۹ و ۰,۵۹؛ و در نهایت مؤلفه امنیت اجتماعی به ترتیب با ضرایب پیرسون ۰,۴۲، ۰,۵۳ و ۰,۵۳ با ارزش‌های خانوادگی سنتی و مدرن به‌دست آمده است.

واژه‌های کلیدی: توسعه اجتماعی، امنیت اجتماعی، اخلاق توسعه اجتماعی، وفاق اجتماعی، کیفیت زندگی، ارزش‌های خانوادگی.

بیان مسئله

* نویسنده مسئول. hntabar@pnu.ac.ir

دگرگونی‌های اقتصادی و اجتماعی و به تبع توسعه اجتماعی در دهه‌های اخیر موجب شده است ارزش‌های خانوادگی نیز مانند دیگر ارزش‌ها، تغییرات فراوانی را پشت سر گذارد و فراز و نشیب بسیاری را تجربه کنند. به اعتقاد بهنام، رشد فردگرایی، توسعه ارزش‌های عقلانی و تضعیف پیوندهای خانوادگی توأم با تحولات جامعه مدرن بوده است. توسعه ارتباطات و آموزش و پرورش، افزایش میزان سواد و همگانی‌شدن آموزش منجر به شکسته شدن چارچوب‌های خشک سنتی قدیمی شده است. کارکردها، تعاملات و ارزش‌های خانوادگی، گو این‌که در برابر مدرنیته و دگرگونی‌های اجتماعی-فرهنگی مقاومت می‌ورزند، اما درعین حال سست شده‌اند و به تدریج، به نفع هنجارهای تازه به حاشیه رانده شده و کنار گذاشته می‌شوند (بهنام، ۱۳۸۳: ۳۴).

خانواده و اساساً خانواده ایرانی در سال‌های اخیر در معرض تغییر و تحولاتی قرار گرفته است. علت این تغییرات را باید در دگرگونی‌های کلی جوامع و بر اثر عواملی چون مدرنیته جستجو کرد. در واقع مدرنیته عناصر جدید فرهنگی از جمله ارزش‌های جدیدی را به همراه خود آورده که بنیان خانواده رو به سستی گراییده است. به عبارتی عدم ورود کامل جامعه ایران به دوره مدرن و از سوی دیگر پویایی آن و عدم توقف در دوره سنتی سبب شده با جامعه‌ای در حال گذار روبه‌رو باشیم که بنیان، ثبات و پایداری‌اش با چالش‌های جدی مواجه است. از طرف دیگر، این گذار ناقص و ناهمگون از سنت به مدرنیته است. نهاد خانواده درون این گذار ناقص با ورود ارزش‌هایی روبه‌روست که با گذشته‌اش سنخیتی ندارند (افشار کهن و رضائیان، ۱۳۹۷: ۲۹۶).

آنچه نگرانی در مورد سستی بنیان ارزش‌ها و سپس خانواده را افزون می‌کند سرعت هرچه بیشتر این تغییرات است. در این زمینه اکثر جامعه‌شناسان حوزه تغییرات اجتماعی معتقدند که در هیچ مقطع تاریخی، ارزش‌ها و نگرش‌های افراد و گروه‌های اجتماعی در درون جوامع به سرعتی که امروزه در حال تغییر است، دچار دگرگونی نبوده است (ورزی کنار و همکاران، ۱۳۹۸: ۶۶).

امروزه خانواده ایرانی از واحدی تولیدی به امری اجتماعی تبدیل شده و ضمن تغییر از ساختار سنتی خود، همچنان مهم‌ترین نهاد اجتماعی از دید افراد ایرانی است (آزاد ارمکی و همکاران، ۱۳۸۹: ۷۸). یکی از مهم‌ترین ویژگی تغییرات ساختار سنتی خانواده ایرانی کوچک شدن بعد خانواده هست. افزایش سطح تحصیلات زوجین و ویژگی‌های شغلی جنبه‌های دیگر تغییرات می‌باشد.

ون دکا بر این باور است که کاهش سطح باروری از بالای سطح جایگزینی به زیر سطح جایگزینی، شکل جمعیتی اصلی گذار دوم است؛ اما نیروی محرکی که در پشت این انتقال قرار دارد، تغییرات فکری است، تغییر شدیدی که شامل حرکات از هنجارها و انگیزه‌های دیگرخواهانه به سمت هنجارها و انگیزه‌های فردگرایانه می‌شود (Zaidi & Morgan, 2017: 3).

در تحقیق عباس‌زاده و همکاران (۱۳۹۹) مشخص شد که مؤلفه‌های نوسازی در نسل چهارم (افراد ۱۸ الی ۲۹ سال) ۴۴ درصد از تغییرات ارزش‌های خانوادگی سنتی آنها را تبیین کند (عباس‌زاده و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۷۹).

رحیمی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهش‌شان به این نتیجه دست یافتند که بیشترین چالش‌های نهاد خانواده در حوزه‌های «ازدواج»، «طلاق»، «روابط درون خانواده» و «ساختار قدرت و نقش‌های جنسیتی» مشاهده می‌شود (رحیمی و دیگران، ۱۳۹۸: ۵۵).

وقوع تغییرات اجتماعی که با عنوان نوسازی از آن یاد می‌شود، منجر به تحول ساختار اجتماعی گشته و در کنار آن، ساختارهای متفاوت و پیشرفته جایگزین ساختارهای سنتی و سازمان‌های اجتماعی خاص آن‌ها شده‌اند. در ادامه این روند تغییرات، شاهد تغییر در نظام ارزشی و گسترش مستمر ارزش‌هایی از قبیل برابری، آزادی انتخاب و امنیت و در نهایت تمایل به سمت فردگرایی، در پرتو افزایش ارزش دستاوردهای شخصی و خود مسئولیت‌پذیری نیز بوده‌ایم (Fux, 2008: 67).

این پژوهش‌ها به‌نوعی نشان‌دهنده تغییر ارزش‌ها، افول ارزش‌های سنتی خانوادگی و افزایش آزاداندیشی‌های پست‌مدرن یا حضور هم‌زمان ارزش‌های سنتی، مدرن و

پست مدرن است که هریک از آن‌ها به زمینه متناسب با آن‌ها نیازمند است و چنین وضعیتی در جامعه ایرانی سؤال برانگیز است که همواره خانواده مداری از ویژگی‌های آن بوده است. از سوی دیگر، توسعه اجتماعی، ارزش‌های خانوادگی را در معرض تغییرات اساسی قرار داده است. تغییر در ارزش‌ها بر برخی مسائل مربوط به حوزه خانواده از جمله شیوه‌های همسرگزینی، انتظارات زن و شوهر از همدیگر، مناسبات میان زوجین یا روابط میان فرزندان و والدین تأثیر گذاشته است. بر اساس آخرین تعاریف سازمان ملل، «توسعه اجتماعی» فرایندی از تغییرات است که منجر به بهبود در «به‌زیستن» و «روابط اجتماعی» می‌شود که منصفانه‌تر و سازگارتر با اصول حکومت دموکراتیک و عادلانه است (موسسه مطالعات توسعه اجتماعی سازمان ملل، ۲۰۱۶).

به اعتقاد پاتل، توسعه اجتماعی الزاماً یک رویکرد مردم محور برای توسعه است که حضور و مشارکت شهروندان را ترویج می‌دهد (Patel, 2005: 3).

در بررسی ارزش‌های اجتماعی-فرهنگی، اینگلهارت زیربنای تغییرات ارزشی را توسعه اقتصادی و رسیدن افراد به سطح فزاینده‌ای از امنیت می‌داند. تفاوت شدید و معناداری در همه ارزش‌های اجتماعی (شامل تأیید برابری جنسی، همجنس‌گرایی، سقط جنین و طلاق) در میان مردمی که در جوامع غربی با جوامع اسلامی زندگی می‌کنند، وجود دارد (اینگلهارت، ۱۳۸۵: ۱۵). رابطه جنسی پیش از ازدواج در ایران در حال افزایش است و تحولات چشم‌گیری در حوزه ارزش‌ها و باورهای جوانان ایجاد شده است (آزاد ارمکی و شریفی ساعی، ۱۳۹۰: ۴۳۹).

ضرورت انجام پژوهش حاضر این است که اگر میان ارزش‌ها و هنجارهای خانوادگی موجود در جامعه تضاد یا ناهماهنگی وجود داشته باشد، شهروندان در اهداف و شیوه‌های دسترسی که جامعه ترسیم کرده است، دچار ابهام و سرگردانی می‌شوند. بنابراین، توجه به مولفه‌های ارزش‌های خانوادگی در جهت تحکیم ارتباط خانوادگی و نیز تغییرات ارزش‌های خانوادگی ناشی از فرایند توسعه اجتماعی مهم است. آنچه در این پژوهش

مدنظر است، بررسی ارزش‌های خانوادگی در فرایند توسعه اجتماعی در شهر ساری است. در شهر ساری با توجه به مرکزیت استان و شهر گردشگری و به تبع ورود مسافران و گردشگران، دگرگونی‌های اجتماعی-فرهنگی شدت و گسترش بیشتری یافته و به تدریج دیگر ابعاد زندگی اجتماعی به ویژه ارزش‌های خانوادگی شهروندان ساری را نیز فرا گرفته است.

از این رو، سؤالات اساسی در پژوهش حاضر این است که در جامعه ما که در حال گذر از سنت به مدرنیته است، وضعیت مؤلفه‌های ارزش‌های خانوادگی چگونه است و ارزش‌های خانوادگی شهروندان ساری تحت تأثیر ابعاد توسعه اجتماعی چه تغییراتی را تجربه کرده است؟

پیشینه پژوهش

مطالعات مربوط به توسعه اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی در ایران و خارج انجام گرفته است، در ادامه به بررسی نمونه‌هایی از این تحقیقات پرداخته می‌شود:

پیشینه پژوهش داخلی

ملکی و همکاران (۱۴۰۰) در تحقیقشان با عنوان "تحلیل چند سطحی عوامل مؤثر بر ارزش‌های خانوادگی در ایران" به این نتیجه دست یافتند که تفاوت معنی‌داری در ارزش‌های خانوادگی مدرن بین استان‌های کشور وجود دارد. به این معنا که تفاوت میانگین بین استان‌های کشور ناشی از تصادف نبوده و تابعی از متغیر سطح کلان، یعنی میزان توسعه‌یافتگی است.

عباس زاده و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان "نوسازی و تحول ارزش‌های خانوادگی سنتی در شهر تبریز" به این نتیجه رسیدند که مؤلفه‌های نوسازی تأثیر معناداری بر تحول ارزش‌های خانوادگی از سنتی به مدرن در نسل‌های چهارگانه داشته است. البته تأثیر مؤلفه‌های نوسازی بر ارزش‌های خانوادگی سنتی در نسل‌های مختلف یکسان نیست و

این تأثیر از نسل اول به نسل چهارم روند افزایشی داشته است. به طوری که مؤلفه‌های نوسازی توانسته‌اند در نسل اول (افراد ۵۵ سال و بالاتر) ۰,۲۸، در نسل دوم (افراد ۴۰ الی ۵۴ سال) ۰,۳۱، در نسل سوم (افراد ۳۰ الی ۳۹ سال) ۰,۳۴، و در نسل چهارم (افراد ۱۸ الی - ۲۹ سال) ۰,۴۴، از تغییرات ارزش‌های خانوادگی سنتی مشارکت‌کنندگان را تبیین کنند.

رحیمی و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیقشان با عنوان "تحولات و چالش‌های ساختاری و کارکردی نهاد خانواده در ایران: یک مرور نظام‌مند" تغییرات و چالش‌های ساختاری و کارکردی خانواده ایرانی را در ذیل ۲۳ مقوله ساختاری و کارکردی مورد بحث قرار گرفته است. به طور کلی، بارزترین تحولات خانواده در ایران بر «ابعاد خانواده»، «سبک زندگی»، «ازدواج»، «طلاق»، «روابط درونی اعضا»، «جایگاه جنسیتی و توزیع قدرت»، «اشتغال زنان»، «سطح سواد، آگاهی، نگرش‌ها و علایق اعضا» و «فرزندآوری» متمرکز است. بیش‌ترین چالش‌های این نهاد نیز در حوزه‌های «ازدواج»، «طلاق»، «روابط درون خانواده» و «ساختار قدرت و نقش‌های جنسیتی» مشاهده می‌شود.

امامی و همکاران (۱۳۹۷) تحقیقی با عنوان "تبیین رابطه مدرنیته و خانواده‌گرایی در شهر اصفهان" انجام دادند. بر اساس یافته‌های آنها مشخص شد که بین مدرنیته و خانواده‌گرایی رابطه معنی‌دار وجود دارد. هرچند عقلانیت و فردگرایی و نگرش مثبت به اشتغال زنان به عنوان ابعاد مدرنیته در جامعه روند رو به رشد دارد، لکن خانواده‌گرایی بالا می‌باشد و خانواده به حیات خود ادامه می‌دهد.

زاهدی و خضرنژاد (۱۳۹۲) در تحقیق خود با عنوان "نوسازی و فرایند تحول ارزش‌ها در خانواده‌های شهر بوکان" به این نتایج دست یافتند که ارزش‌های سنتی حوزه خانواده هنوز تا حد زیادی به قوت خود باقی است و ارزش‌های مدرن نیز آرام آرام و به تدریج در حال شکل‌گیری هستند. هم‌چنین، نتایج نشان داد که بین سرمایه درونی خانواده‌ها و ارزش‌های حوزه خانواده به ویژه ارزش‌های مدرن رابطه معناداری وجود دارد.

مدیری و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان "گونه‌های مختلف ارزش‌های خانوادگی و همبسته‌های اقتصادی اجتماعی آن در شهر تهران" به این نتیجه دست یافت که

ارزش‌های سنتی و مدرن خانوادگی در سطح وسیع و بارقه‌هایی از ارزش‌های پست‌مدرن خانوادگی در برخی ابعاد به چشم می‌خورد. متغیرهای اقتصادی و اجتماعی در ارزش‌های سنتی، بیش‌ترین و در ارزش‌های پست‌مدرن، کمترین توان تبیین را دارند. در ارزش‌های خانوادگی سنتی و مدرن، همگرایی نسلی بیش از همگرایی جنسیتی مشاهده می‌شود.

پیشینه پژوهش خارجی

در مطالعات صورت گرفته خارجی، شاخص‌های متعددی برای توسعه اجتماعی و مفهوم آن به کار برده شده است.

زیبک و کاسپ (۲۰۲۰) تحقیقی با عنوان "دیدگاه اجتماعی برای کارکردهای خانواده در جامعه" انجام دادند. هدف این تحقیق، تحلیل کارکردهای خانواده به عنوان یک نهاد اجتماعی از منظر جامعه‌شناسی و برجسته ساختن اهمیت آن در جامعه می‌باشد. از این رو سعی شد کارکردهای خانواده در جامعه ترکیه انجام شود با اطلاعات به دست آمده از بررسی ادبیات جامعه‌شناسی مشخص شود. یافته‌ها نشان داد که کارکردهای اساسی خانواده همچنان مانند اصطلاحات قبلی در نظر گرفته می‌شود، اما از منظر اجتماعی نسبت به دوره‌های قبلی تحولاتی داشته است. مشخصات خانواده که در سطح صفات و به‌طور کلی با هم مقایسه شدند، تغییراتی را در کارکردهای اجتماعی، آموزشی، فرهنگی و اقتصادی نشان دادند.

ژیلنسکین و ایلیچ^۱ (۲۰۱۸) در پژوهشی به "مطالعه تغییر ارزش‌های خانوادگی در نسل‌های مختلف لیتوانی در قرن بیستم" پرداخته‌اند. یافته‌های آنان نشان داد که در تمامی نسل‌ها از دست رفتن استقلال لیتوانی، جنگ، نظام شوروی و به دست آوردن استقلال کشور در سال ۱۹۹۰، از عوامل اصلی تغییر ارزش‌های خانوادگی بوده‌اند.

واگلسانگ^۲ (۲۰۱۶) رابطه میان رفاه و توسعه اجتماعی را منوط به فرایند هدایت‌گری

---

1. Zilinskienė & Ilic
2. Vogelgesang

و برنامه‌های کلان دولت می‌داند. از نظر وی، شاخص‌های پرورش و سرمایه‌گذاری انسانی از مهم‌ترین عوامل مهم در افزایش کیفیت توسعه اجتماعی به ویژه در جهان سوم است.

لای و ترنتون^۱ (۲۰۱۵) نشان دادند که تغییرات رخ داده در ارزش‌های خانواده در مواردی همچون ترجیح افراد در حمایت از نومیکانی، ازدواج‌هایی که خود فرد انتخاب کرده، مساوات‌طلبی جنسیتی، تأخیر در ازدواج و باروری پایین با تفکرات توسعه‌ای یا آرمان‌گرایی توسعه ارتباط دارند.

گایسو^۲ و دیگران (۲۰۰۴) از شاخص‌های توسعه اجتماعی (عقاید فرهنگی، اخلاق، مذهب و گروه‌های اجتماعی) استفاده کرده و تأثیر آن را بر اقتصاد جوامع مورد واکاوی قرار دادند.

گائو^۳ (۲۰۰۶)، شاخص‌های اجتماعی-فرهنگی را به سه دسته اخلاق، مذهب و زبان تقسیم کرده و این واقعیت را مطرح کرد که اخلاق به عنوان یک شاخص اصلی توسعه اجتماعی از شاخص‌های تأثیرگذار در رفتارهای اقتصادی است، زبان از عوامل مؤثر در ارتباطات است و مذهب می‌تواند دیدی قوی نسبت به شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی ایجاد کند.

هاریسون و هانتینگتون^۴ (۲۰۰۰) در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که شاخص‌های توسعه اجتماعی روی رفتار اقتصادی انسان مانند مصرف، پس‌انداز و ... تأثیر گذاشته و به بهبود رشد اقتصادی می‌انجامد. در این تحقیق، آن‌ها شاخص‌های توسعه اجتماعی را به عوامل فرهنگی و جمعیت‌شناختی تقسیم کردند. برای نمونه، ساختار جمعیتی را از فاکتورهای مهمی دانستند که روی توزیع درآمد اثر می‌گذارد.

مروری بر مطالعات انجام‌شده حاکی از کمبود مطالعات عینی و دقیق در این حوزه می‌باشد. به نظر می‌رسد آنچه در این مطالعات از آن غفلت شده، عدم توجه کافی به ابعاد

-
1. Lai & Thornton
  2. Guiso et al
  3. Guo
  4. Harrison and Huntington

توسعه اجتماعی و ارتباط این ابعاد با مؤلفه‌های ارزش‌های خانوادگی است. در مقاله حاضر سعی شده است با تلفیق شاخص‌ها، رویکردها و یافته‌های مختلف درباره ابعاد توسعه اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی، به بررسی جامعی درباره ابعاد توسعه اجتماعی (کیفیت زندگی، امنیت اجتماعی، وفاق اجتماعی و اخلاق توسعه) و ارتباط آن با مؤلفه‌های ارزش‌های خانوادگی (سنتی، مدرن و پست‌مدرن) پرداخته شود.

چارچوب نظری پژوهش

ارزش‌های خانوادگی یکی از انواع ارزش‌های مهم جامعه ایران می‌باشد که در این پژوهش به عنوان متغیر وابسته در نظر هست و شامل انواع باورها، نگرش‌ها و ایده‌های اعضای خانواده هستند که از طریق اجتماعی شدن از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌یابد. حال این ارزش‌های خانوادگی در زمینه‌های ازدواج، ابعاد خانواده، فرزندآوری، طلاق و ... که از جنبه‌های مهم فرهنگ انسانی است.

در یک طبقه‌بندی ساده، ارزش‌ها و الگوهای خانوادگی را می‌توان به دو دسته سنتی و مدرن تقسیم نمود. در الگوی سنتی، خانواده‌گرایی و نگرش مثبت به خانواده از اهمیت اساسی برخوردار است و خانواده به‌سان پدیده‌ای مقدس می‌شود. در این دیدگاه، فرزندآوری و حمایت از آنان و بقای نسل، نوعی ارزش است، تمایل به ازدواج زیاد و تحقق آن به دست سرنوشت سپرده می‌شود. آیین‌ها و سنت‌ها همواره در پی اهمیت دادن به ازدواج در جایگاه واقعه‌ای مهم هستند (ساروخانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۹).

ارزش‌های خانوادگی مدرن نیز ارزش‌هایی هستند که عمدتاً حاصل نفوذ فرهنگی غرب از طریق مدرنیته و نوسازی در جامعه سنتی ما است و به عبارت دیگر، باورها و اعتقاداتی را شامل می‌شود که غالباً در تضاد با ارزش‌های سنتی فرهنگ ایرانی قرار دارند (رحمانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۷).

همسرگزینی تحت سلطه خانواده قرار دارد و دختر و پسر جوان در انتخاب همسر، اختیار قابل ملاحظه‌ای ندارند (اعزازی، ۱۳۸۹: ۵۴). همچنین در الگوی سنتی، طلاق امری

ناپسند به حساب می‌آید، به طوری که از قبح بالایی بین افراد برخوردار است و افراد نگرش منفی یا سخت‌گیرانه‌ای نسبت به آن دارند (جهان‌بخش، ۱۳۹۵). در الگوی سنتی، کاربرد واژه‌هایی همچون «شرم، حیا، آبروی خانوادگی، نامحرم و خیانت» در عرف ما نشان از وابستگی شدید افراد معتقد به ارزش‌های خانوادگی سنتی و رد رابطه دختر و پسر قبل از ازدواج و هرگونه روابط فرزنشویی است (ساروخانی، ۱۳۹۵: ۳۰).

در تبیین این که چرا خانواده تغییر می‌کند و چه عواملی بر این تغییر تأثیر گذارند، می‌توان به یک شناخت تئوریک دست زد و پاسخ به این سؤال را در چارچوب نظریه‌های مطرح شده جست‌وجو نمود. هر کدام از این نظریات به نوعی به تحلیل تغییرات خانواده پرداخته‌اند. مهم‌ترین نظریه درباره تغییر ارزش‌ها حول نظریه نوسازی می‌چرخد. ادعای مرکزی نظریه نوسازی این است که توسعه اقتصادی با تغییرات منسجم و تا اندازه‌ای قابل پیش‌بینی در زندگی فرهنگی، اجتماعی و سیاسی منطبق شده است. مدارک و بررسی‌های مختلف از سراسر جهان نشان می‌دهد که توسعه اقتصادی، جوامع را به یک جهت تقریباً قابل پیش‌بینی، سوق می‌دهد. صنعتی شدن به تخصصی شدن مشاغل، افزایش سطح تحصیلات، افزایش سطوح درآمد و همچنین تغییرات پیش‌بینی‌نشده مانند تغییرات در نقش‌های جنسیتی، نگرش‌ها نسبت به اقتدار و هنجارهای جنسی، کاهش میزان باروری و گسترش مشارکت سیاسی منجر می‌شود (Inglehart & Baker, 2000: 21).

اینگلهارت در نظریه خود به بررسی نقش نوسازی در ایجاد تغییر از ارزش‌های بقا به ارزش‌های خود اظهاری و از ارزش‌های سنتی به ارزش‌های سکولار عقلانی اشاره می‌کند. اینگلهارت و ولزل با بررسی نظریه‌های مختلف درباره تأثیر نوسازی بر تغییرات ارزشی به وجود دو مکتب فکری عمده در این زمینه قائل هستند. یک مکتب بر همگرایی ارزش‌ها به عنوان نتیجه‌ای از نوسازی اشاره می‌کند. این مکتب پیش‌بینی می‌کند ارزش‌های سنتی کاهش می‌یابد و با ارزش‌های مدرن جایگزین می‌شود. دیگر مکتب فکری بر پایداری ارزش‌های سنتی به طور نسبی مستقل از ارزش‌های اقتصادی تأکید می‌کند (اینگلهارت و ولزل، ۱۳۸۹: ۱۹).

مدرنیته یک جریان ناشی از تحول در ساختارهای اجتماعی است که همراه خود پیامدهای مثبت و منفی داشته است. از جمله؛ فرایند مدرنیته، جهان سنتی را که در آن زندگی معنایی روشن دارد متلاشی می‌کند و پیوندهای جمعی و مشترک گرم و شخصی، جایشان را به روابط غیرشخصی و رقابتی در جامعه‌ای می‌دهند که مبتنی بر توفیق شخصی است (Inglehart, 1997: 23).

اگر بخواهیم بر اساس دیدگاه نوسازی به تحولات خانواده بنگریم خواهیم دید که این نظریه با تأکید بر تغییرات ساختی، تغییرات خانواده را به تغییرات ساختاری در زندگی اجتماعی به جهت ظهور نیروهای جدید اجتماعی، یعنی سه جریان صنعتی شدن، شهرنشینی و آموزش همگانی، مرتبط می‌کند. لذا، تحولات ازدواج و خانواده به عنوان سازگاری نظام‌مند با تغییر در شرایط نظام اجتماعی کل یا به عبارتی انطباق با شرایط اقتصادی اجتماعی تغییر یافته، در نظر گرفته می‌شوند (عباسی شوازی و صادقی، ۱۳۸۴: ۲۸-۲۷).

اشتغال زنان به عنوان یکی از پیامدهای مدرنیته مورد توجه است. میزان مشارکت زنان در بازار کار که طی دهه‌های اخیر در جهان روند فزاینده‌ای را طی کرده است به عنوان مهم‌ترین ویژگی «انقلاب در نقش‌های جنسیتی» محسوب می‌شود (فروتن، ۱۳۹۰: ۴۰). امروزه با پیدایش شرایط جدید اجتماعی و اقتصادی، شاهد پیدایش و گسترش نگرش‌های جنسیتی جدیدی هستیم که در آن‌ها بر برابری زنان و مردان در همه و یا بیشتر جنبه‌های زندگی اجتماعی تأکید می‌شود که از آن‌ها تحت عنوان نگرش‌های جنسیتی مساوات‌طلبانه یاد می‌شود (جنادله و رهنما، ۱۳۹۳: ۲۸۹).

اینگلههارت نشان می‌دهد شکاف جنسیتی در ابعاد مختلف در جوامع صنعتی و فرا صنعتی کمتر بوده است و زنان در این جوامع در ایجاد تغییرات ارزشی و فاصله‌گیری از ارزش‌های سنتی نقش رهبری را ایفا می‌کنند (اینگلههارت و نوریس^۱، ۲۰۰۳).

فردگرایی به عنوان بعد دیگری از نوسازی، عبارت است از گرایش ذهنی و رفتاری که به خودمختاری فرد منجر می‌شود و خواسته‌های فردی از اهداف و خواسته‌های دیگران

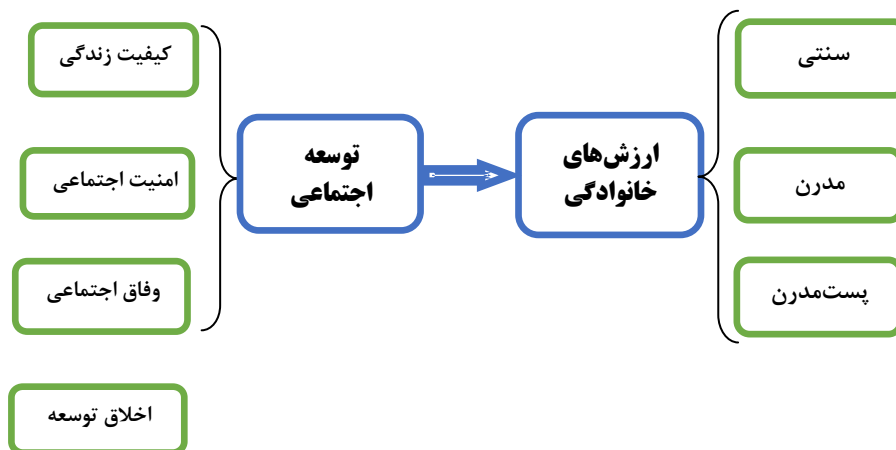
---

1. Inglehart & Norris

الگوی ساختاری رابطه بین توسعه اجتماعی با...، نازک تبار و همکاران | ۱۲۷

برایش مهم تر هستند (امامی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۳۶). هم چنین، امروزه گسترش فردگرایی به عقاید و نگرش هایی برای تنها زیستن، هم خانگی، طلاق، ازدواج مجدد و کاهش تأثیر هنجارهای اجتماعی بر رفتار فرزندآوری منجر شده است (رستگار خالد و محمدی، ۱۳۹۴: ۱۶۳).

از سوی دیگر، بر اساس آخرین تعاریف سازمان ملل، «توسعه اجتماعی» فرایندی از تغییرات است که منجر به بهبود در «به زیستن» و «روابط اجتماعی» می شود که منصفانه تر و سازگارتر با اصول حکومت دمکراتیک و عادلانه است. توسعه اجتماعی شامل هم دستاوردهای مادی مانند سلامت، آموزش و پرورش مناسب، دسترسی پایدار به منابع، کالاها و خدمات برای زندگی مناسب در یک محیط قابل پذیرش و هم دستاوردهای غیرمادی با ویژگی های اجتماعی و فرهنگی مانند حس کرامت، امنیت و شمول اجتماعی و دستاوردهای سیاسی مربوط به فعالیت، مشارکت و بازنمایی^۱ است (United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD), 2006:8).

نمودار ۱- مدل نظری تحقیق

1. Representation

فرضیه‌های پژوهش

- بین کیفیت زندگی و ارزش‌های خانوادگی سنتی و مدرن در بین شهروندان ساری رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین امنیت اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی سنتی و مدرن در بین شهروندان ساری رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین وفاق اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی سنتی و مدرن در بین شهروندان ساری رابطه معنی‌داری وجود دارد.
- بین اخلاق توسعه اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی سنتی و مدرن در بین شهروندان ساری رابطه معنی‌داری وجود دارد.

روش پژوهش

مطالعه حاضر به لحاظ روش، کمی و به صورت پیمایشی و از نظر هدف، کاربردی است. جامعه آماری این پژوهش، کلیه شهروندان بالای ۱۸ سال شهرستان ساری بوده‌اند که بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۹۵)، ۲۲۳۱۵۳ نفر اعلام شده است. با توجه به تعریف سازمان ملی جوانان (۱۳۸۴)، متوسط فاصله سنی سن اشتغال و ازدواج در ایران ۲۹ سال برای جامعه جوان ایرانی است که مسئولیت‌پذیری اجتماعی را به عنوان شهروند جامعه می‌پذیرند و بر اساس تعریف ماده ۱ کنوانسیون حقوق کودک از دیدگاه یونسکو (۱۹۸۹)، افراد زیر ۱۸ سال شهروند مسئولیت‌پذیر تعریف نمی‌شوند. در مورد حجم نمونه، با توجه به آمار موجود بر اساس فرمول کوکران، حدود ۳۸۳ نفر تعیین شده است. با توجه به این که واریانس متغیرها مشخص نیست، از حداکثر مقدار آن‌ها یعنی ۰/۵ استفاده شده است.

$$n = \frac{Nz^2s^2}{Nd^2 + z^2s^2}$$
$$n = \frac{223153(1.96)^2(.5)^2}{223153(.05)^2 + (1.96)^2(.5)^2} = 383$$

اگرچه حجم نمونه برابر با ۳۸۳ نفر می‌باشد، منتهی به دلیل افزایش سطح اطمینان نتایج و کاهش خطای اندازه‌گیری، این تعداد نمونه به ۴۰۰ نفر افزایش یافته است. روش نمونه‌گیری در پژوهش روش خوشه‌ای چند مرحله‌ای بود. بدین نحو که ابتدا با توجه به حجم جمعیت (۲۲۳۱۵۳ نفر) مناطق سه‌گانه شهرداری ساری، نمونه متناسب به آن اختصاص داده و سپس از میان تمامی بلوک‌های شهر، شماره‌هایی به صورت تصادفی انتخاب و در نهایت در بلوک‌های منتخب با توجه به تعداد منازل موجود در آن بلوک به صورت تصادفی پرسش‌نامه جمع‌آوری شد. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه محقق ساخته می‌باشد و در ادامه به آن‌ها اشاره شده است.

اعتبار پرسش‌نامه از طریق اعتبار سازه با تأکید بر تئوری اینگلهارت و پایایی ابزار تحقیق با ضریب آلفای کرونباخ^۱ که روشی برای محاسبه هماهنگی درونی ابزار اندازه‌گیری است تأیید شده است. در جدول شماره ۱، مقدار آزمون آلفای کرونباخ به ترتیب برای متغیرهای تحقیق آمده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، مقادیر شاخص آلفای کرونباخ در همه موارد بیشتر از ۰/۷۰ است و این نتایج، حاکی از مناسب بودن سؤالات پرسشنامه از نظر پایایی و سازگاری درونی بوده است.

جدول ۱- ابعاد و ضرایب پایایی متغیرهای تحقیق

مقدار آلفا	تعداد گویه	ابعاد	متغیر
۰/۹۰	۱۰	سلامت جسمانی	کیفیت زندگی
		سلامت روانی	
		دسترسی به خدمات	
		محیط زندگی	
۰/۷۶	۱۰	امنیت جانی	امنیت اجتماعی
		امنیت اخلاقی	
		امنیت شغلی	
		امنیت انتظامی	
		امنیت مالی	
۰/۸۳	۱۰	نمادی	وفاق اجتماعی
		تقابل	
		ذهنی	
		اجتماعی	
۰/۷۹	۱۰	فرهنگ توسعه	اخلاق توسعه اجتماعی
		علم‌گرایی	
		حقوق شهروندی	
		اخلاق شهروندی	
۰/۷۴۱	۹	-	ارزش‌های خانوادگی سنتی
۰/۷۸۲	۹	-	ارزش‌های خانوادگی مدرن
۰/۸۲۴	۹	-	ارزش‌های خانوادگی پست‌مدرن

تعاریف مفاهیم و متغیرها

۱- توسعه اجتماعی: منظور از این مفهوم، بازبینی و تغییرات ساختاری و با افزایش قابلیت‌ها و ظرفیت‌های جوامع، تأکید خاصی بر تأمین نیازهای اجتماعات انسانی اعم از نیازهای اقتصادی، اجتماعی، بوم‌شناختی، فرهنگی، سیاسی و انسانی دارد (مقصودی، ۱۳۸۰: ۱۲۳). متغیر توسعه اجتماعی بر اساس شاخص‌های کیفیت زندگی، وفاق اجتماعی، اخلاق توسعه اجتماعی و امنیت اجتماعی موردسنجش و بررسی قرار گرفته است:

کیفیت زندگی: کیفیت زندگی به عنوان احساس فرد از بهزیستی تعریف شده است، احساسی که آسایش در رضایت فرد از جنبه‌هایی از زندگی است که برای وی اهمیت دارد (Gugnumoss and Holzman, 1995: 26)؛ به نقل از شیخی، ۱۳۹۲: ۲۵). کیفیت زندگی در این پژوهش در چهار بعد سلامت جسمانی، سلامت روانی، دسترسی به خدمات و محیط زندگی در قالب طیف لیکرت ساخته شده است که به کاملاً موافقم کد ۵، موافقم کد ۴، بی‌نظر کد ۳، مخالف کد ۲ و کاملاً مخالف کد ۱ داده شده است.

مؤلفه‌های کیفیت زندگی: سلامت جسمانی (میزان سلامت جسمانی مردم، تهدید سلامت جسمانی در سال‌های اخیر و گسترش یا عدم گسترش آلودگی هوا، آلاینده‌های زیست‌محیطی)؛ سلامت روانی (سنجش این مؤلفه با سنجش گسترش حاشیه‌نشینی، گسترش بیماری‌ها، معلولیت‌ها و تصادفات)؛ دسترسی به خدمات (گسترش خدمات شهری، استقرار خودپردازها، تأسیس ورزشگاه‌ها، استخرها و باشگاه‌های ورزشی خصوصی و دولتی)؛ رضایت (از دست رفتن فضاهای طبیعی، توسعه کمی و کیفی پارک‌های محلی و بوستان‌های شهری، دسترسی به تفرجگاه‌ها).

احساس امنیت اجتماعی: این مفهوم به فقدان هراس از تهدید شدن یا به مخاطره افتادن ویژگی‌های اساسی و ارزش‌های انسانی و نبود ترس از تهدید حقوق و آزادی‌های مشروع گفته می‌شود (نبوی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۷). احساس امنیت اجتماعی در پنج بعد امنیت جانی، امنیت اخلاقی، امنیت شغلی، امنیت انتظامی و امنیت مالی در قالب طیف

لیکرت ساخته شده است که به کاملاً موافقم کد ۵، موافقم کد ۴، بی‌نظر کد ۳، مخالف کد ۲ و کاملاً مخالف کد ۱ داده شده است.

مؤلفه‌های امنیت اجتماعی: انتظامی (میزان برخورداری از احساس امنیت مطلوب، افزایش امنیت انتظامی شهر ساری)؛ جانی (میزان وجود امنیت جانی، وجود پایدار استقرار سیستم‌ها و سازوکارهای امنیتی در شهر ساری)؛ شغلی (میزان افزایش امنیت شغلی، به مخاطره افتادن امنیت شغلی به وسیله تحریم‌های اقتصادی و واگذاری کارخانه‌ها به بخش خصوصی)؛ مالی (میزان تهدید امنیت مالی، و همچنین افزایش تهدید مالی به دلایل پیدایش آسیب‌ها، اختلاس‌ها، فرصت‌های جرم)؛ اخلاقی (میزان تهدید امنیت اخلاقی به دلایل گسترش شبکه‌های مجازی، اختلاف نسل‌ها، افزایش بیکاری، کاهش امنیت اخلاقی شهروندان علیرغم وجود اخلاق بنیادی فردی).

وفاق اجتماعی: این مفهوم مظهر قبول جلوه‌ها، مدل‌ها و سلسله ارزش‌های اجتماعی توسط همگان است که اساس یک زندگی اجتماعی مثبت را تشکیل می‌دهد و اضمحلال آن موجب بی‌سامانی و فروریختگی ساخت جامعه می‌گردد (بیرو، ۱۳۷۵: ۶۴). برای سنجش این متغیر، از مؤلفه‌های نمادی، تقابل، ذهنی و اجتماعی در قالب طیف لیکرت ساخته شده است که به کاملاً موافقم کد ۵، موافقم کد ۴، بی‌نظر کد ۳، مخالف کد ۲ و کاملاً مخالف کد ۱ داده شده است.

مؤلفه‌های وفاق اجتماعی: نمادی (وجود شاخص‌های نمادی از وفاق، میزان افتخارات ملی ایران، وجود کم وفاق آن هم در برخی از حرکت‌های سیاسی و مقطعی)؛ تقابل (میزان تهدید و تعارض به وفاق اجتماعی به وسیله تأمین منافع، تضاد منافی، اقتصاد ناسالم، هنجارهای کمی و اقتصادی)؛ ذهنی (میزان ذهنیت مثبت برای تعالی جامعه، افزایش موانع در رسیدن به ذهنیت وفاق اجتماعی در جامعه به وسیله مشکلات فراوان اقتصادی و روزمرگی)؛ اجتماعی (افزایش سیستم‌های شبکه اجتماعی در شهر ساری، وجود همکاری اجتماعی در میان مردم، بالا بودن بنیادهای مشترک فرهنگی-زبان، لباس، موسیقی، آداب و رسوم مشترک- در شهر ساری).

اخلاق توسعه اجتماعی: این مفهوم به مجموعه گرایش‌ها، باورها و ارزش‌های پذیرفته شده در مقیاس اجتماعی اطلاق می‌شود که امکان توسعه را فراهم می‌کند (آزاد ارمکی و همکاران، ۱۳۹۱: ۵). مهم‌ترین شاخص‌های اخلاق توسعه اجتماعی فرهنگ توسعه، علم‌گرایی، حقوق شهروندی و اخلاق شهروندی است (همان). این شاخص‌ها در قالب طیف لیکرت ساخته شده است که به کاملاً موافقم کد ۵، موافقم کد ۴، بی‌نظر کد ۳، مخالف کد ۲ و کاملاً مخالف کد ۱ داده شده است.

مؤلفه‌های اخلاق توسعه اجتماعی: فرهنگ توسعه (میزان فرهنگ توسعه در شهر ساری به صورت‌های نیکوکاری، وقف، مشارکت‌های عمومی، افزایش نگرش و آگاهی عمومی نسبت به فرهنگ توسعه)؛ علم‌گرایی (میزان اهمیت دادن به پایگاه مشاهیر، دانشمندان و علماء در شهر ساری، افزایش گرایش به کاربرد ابزارهای دیجیتالی در زندگی مردم ساری)؛ حقوق شهروندی (میزان رعایت حقوق شهروندان، میزان بی‌اعتنایی حقوق شهروندی توسط کارگزاران دولتی، میزان مطالبه‌گری شهروندان و عدالت‌گری حاکمان)؛ اخلاق شهروندی (میزان اخلاق شهروندی ساری و تهدید آن به وسیله گسترش خرده‌فرهنگ‌ها، حاشیه‌نشینی وضعیت مناسبی نداشته است).

۲- ارزش‌های خانوادگی: ارزش‌های خانوادگی را می‌توان مجموعه‌ای از پنداشت‌های اساسی نسبت به آنچه پسندیده است دانست که تجلی‌گاه عمیق‌ترین احساسات مشترک نسبت به خانواده در اعضای خانواده هستند (عدلی‌پور، ۱۳۹۱: ۶۰). در این پژوهش، متغیر وابسته ارزش‌های خانوادگی در سه بعد سنتی، مدرن و پست‌مدرن است که طبق تعریف اینگلهارت مدنظر قرار گرفته است. هریک گویه‌ها با امتیاز ۰ تا ۴ در قالب طیف لیکرت سنجیده شده است. بنابراین، پاسخ‌گویان، هریک از متغیرهای ارزش‌های خانوادگی سنتی، مدرن و پست‌مدرن را در فاصله ۰ تا ۳۶ نمره دهی کرده‌اند.

ارزش‌های خانوادگی-سنتی: سنجش این مؤلفه با شاخص‌های (میزان مطیع بودن زن، اطاعت فرزندان از والدین، آموختن میزان اطاعت و فرمان‌برداری به کودک،

تصمیم‌گیرنده اصلی مرد خانواده، احترام گذاشتن به بزرگ‌ترها، در اختیار داشتن درآمد خانواده به وسیله مرد و صلاح‌دید وی، بچه‌داری وظیفه زن، آزاد نبودن سقط‌جنین، آزاد نبودن زندگی دختر و پسر زیر یک سقف قبل از ازدواج).

ارزش‌های خانوادگی-مدرن: سنجش این مؤلفه با شاخص‌های (حق خرج کردن درآمد خود توسط زن، قدرت تصمیم‌گیری زن در تعیین تعداد فرزندان، استقلال داشتن زندگی زن و شوهر جدای از والدین، آموختن استقلال و فکر کردن در تربیت فرزند، داشتن همبستگی و اتحاد زیاد اعضای خانواده، مشارکت مردان در کارهای خانه، انتخاب آزادانه همسر دلخواه، وظیفه مشترک مرد و زن در بچه‌داری).

ارزش‌های خانوادگی-پست‌مدرن: سنجش این مؤلفه با شاخص‌های (منسوخ شدن ازدواج، اولویت انتخاب راحتی خود در برابر داشتن فرزند، آزاد بودن سقط‌جنین در صورت توافق زن و مرد، آزادی طلاق برای زن در صورت نداشتن آسایش و خوشی، زندگی دختر و پسر زیر یک سقف قبل از ازدواج، داشتن رابطه جنسی زن متأهل با فرد دیگر، پذیرفتن رابطه جنسی دختر و پسر قبل از ازدواج، پذیرفتن همجنس‌بازی، مهم‌تر دانستن آسایش و لذت بردن در زندگی، افراد باید در پی خوشی خود باشند).

داده‌ها در بخش‌های توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم‌افزار کامپیوتری SPSS-24 و LISREL مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت. در بخش توصیفی، جداول فراوانی و میانگین متغیرهای مستقل و وابسته ارائه شده است. در بخش استنباطی، بر حسب سطح سنجش متغیرها از آزمون همبستگی استفاده شده است. در بخش تبیینی از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شده است.

یافته‌های توصیفی

این پژوهش، بر روی ۴۰۰ نفر انجام شده است. ۷۲ درصد از افراد مورد بررسی مرد و ۲۸ درصد زن بودند. از اعضای نمونه، ۶/۲۵ درصد بین ۱۸-۲۴ سال، ۱۲/۷۵ درصد بین ۲۵ تا ۲۹ سال، ۱۵ درصد بین ۳۰ تا ۳۴ سال، ۱۸ درصد بین ۳۵ تا ۳۹ سال، ۲۴ درصد بین ۴۰ تا ۴۴ سال، ۱۳/۲۵ درصد بین ۴۵ تا ۴۹ سال و ۱۰/۷۵ درصد بالاتر از ۵۰ سال داشتند. سطح تحصیلات ۳۱/۲۵ درصد از افراد نمونه، دیپلم و زیر دیپلم، ۱۱/۵ درصد مقطع فوق دیپلم، ۳۶/۵ درصد مقطع لیسانس، ۲۰/۷۵ درصد مقطع فوق لیسانس و بالاتر بود. هم‌چنین، در مورد شغل افراد نمونه، ۱۷ درصد خانه‌دار، ۱۸ درصد کارگر، ۳۴/۷۵ درصد کارمند و ۳۰/۲۵ درصد شغل آزاد داشتند.

جدول ۲- مشخصات جمعیت شناختی نمونه مورد بررسی

متغیر	رده‌ها	فراوانی	درصد
جنس	زن	۱۱۲	۲۸
	مرد	۲۸۸	۷۲
سن	۱۸-۲۴	۲۵	۶/۲۵
	۲۵-۲۹	۵۱	۱۲/۷۵
	۳۰-۳۴	۶۰	۱۵
	۳۵-۳۹	۷۲	۱۸
	۴۰-۴۴	۹۶	۲۴
	۴۵-۴۹	۵۳	۱۳/۲۵
	بالاتر از ۵۰ سال	۴۳	۱۰/۷۵
	میزان تحصیلات	دیپلم و زیر دیپلم	۱۲۵
فوق دیپلم		۴۶	۱۱/۵
لیسانس		۱۴۶	۳۶/۵
فوق لیسانس و بالاتر		۸۳	۲۰/۷۵
شغل	خانه‌دار/ بیکار	۶۸	۱۷
	کارگر	۷۲	۱۸
	کارمند	۱۳۹	۳۴/۷۵
	آزاد	۱۲۱	۳۰/۲۵

آمار توصیفی مربوط به متغیرهای تحقیق شامل میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر در جدول شماره ۳ ارائه شده است:

جدول ۳- میانگین، انحراف استاندارد و واریانس مؤلفه‌های ارزش‌های خانوادگی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	واریانس
کیفیت زندگی	۲۹/۲۱۴۵	۶/۵۸۲۶	۲۲/۴۱۱
امنیت اجتماعی	۳۱/۲۰۶	۶/۷۵۴۱	۲۴/۳۰۷
وفاق اجتماعی	۳۹/۴۳۵	۵/۶۴۰۱	۳۱/۸۶۲
اخلاق توسعه	۳۷/۲۰۷	۵/۳۵۱۲	۲۹/۹۴۵
ارزش‌های خانوادگی سنتی	۲۱/۱۰۲	۲۸/۲۱۴	۱۲/۶۳۵
ارزش‌های خانوادگی مدرن	۶/۲۴۲۱	۵/۶۰۱۲	۶/۴۱۳۵
ارزش‌های خانوادگی پست‌مدرن	۳۰/۷۰۱	۲۱/۷۸۱	۳۷/۲۱۷

نتایج جدول شماره (۳) نشان داد که ارزش‌های مدرن، بیش‌ترین میانگین و در مقابل، کم‌ترین میانگین را ارزش‌های پست‌مدرن در میان ارزش‌های خانوادگی دارد. ارزش‌های سنتی با میانگینی نزدیک به ارزش‌های مدرن در سطح بالایی است. هم‌چنین، وفاق اجتماعی و اخلاق توسعه اجتماعی، بیش‌ترین میانگین را در میان ابعاد توسعه اجتماعی دارد و در مقابل، کم‌ترین میانگین مربوط به کیفیت زندگی و امنیت اجتماعی است.

یافته‌های استنباطی

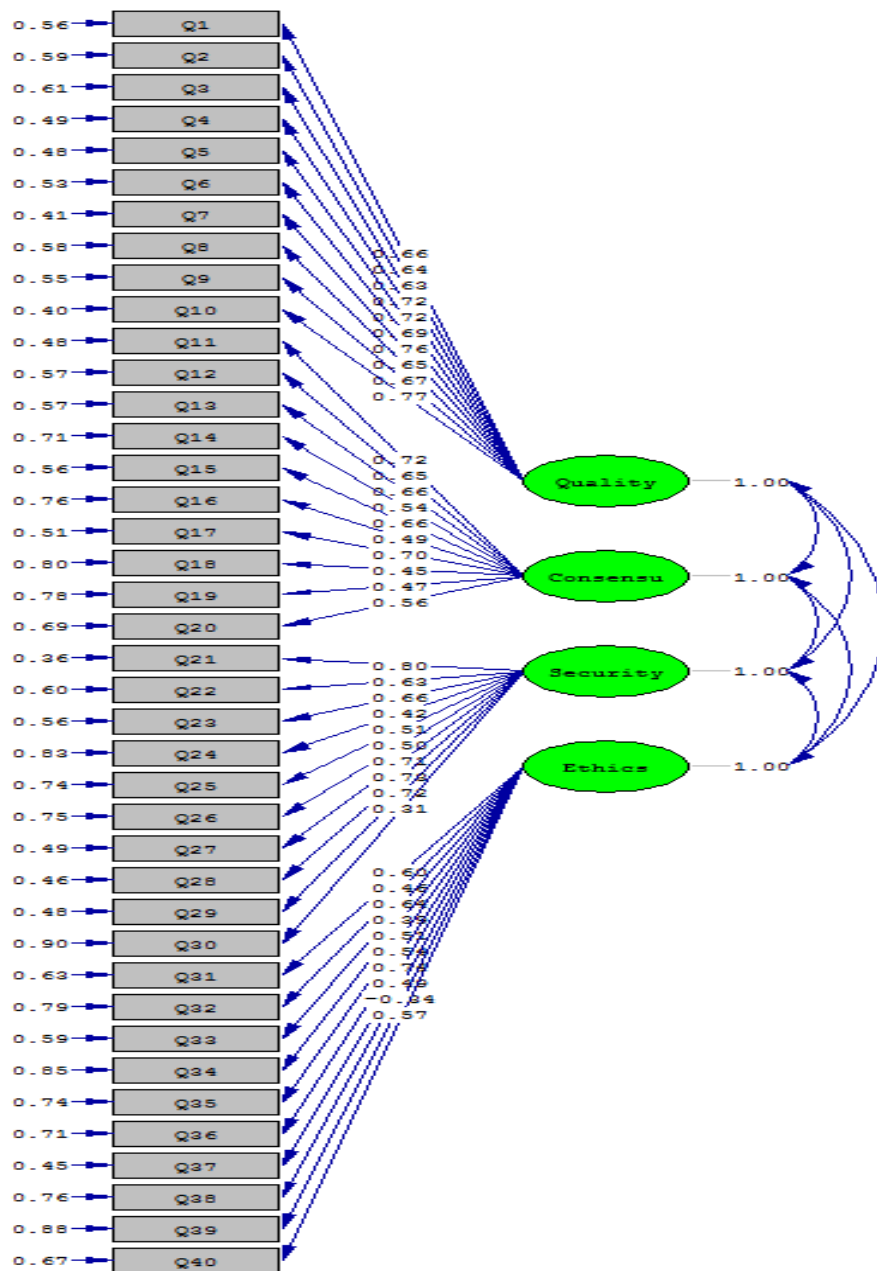
در بخش استنباطی و پس از آزمون فرضیه‌ها مشاهده شد که میان کیفیت زندگی و ارزش‌های خانوادگی سنتی رابطه آماری معناداری وجود داشته است. رابطه میان کیفیت زندگی و ارزش‌های خانوادگی مدرن نیز مورد تأیید قرار گرفت. بین کیفیت زندگی و ارزش‌های خانوادگی پست‌مدرن رابطه معنادار مشاهده نشد. هم‌چنین، بین امنیت اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی سنتی رابطه آماری معناداری وجود داشته است.

رابطه میان امنیت اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی مدرن نیز مورد تأیید قرار گرفت. بین امنیت اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی پست‌مدرن نیز رابطه آماری معناداری وجود نداشته است. فرضیه سوم، میان وفاق اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی سنتی رابطه آماری معناداری وجود داشته است. رابطه میان وفاق اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی مدرن نیز مورد تأیید قرار گرفت. بین وفاق اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی پست‌مدرن نیز رابطه غیر معنادار به دست آمد. در نهایت، میان اخلاق توسعه اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی سنتی رابطه آماری معناداری وجود داشته است. بین اخلاق توسعه اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی مدرن نیز مورد تأیید قرار گرفت. بین اخلاق توسعه اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی پست‌مدرن رابطه غیر معنادار می‌باشد (جدول ۴).

جدول ۴- نتایج حاصل از آزمون رابطه بین متغیرهای مستقل و متغیرهای وابسته

متغیرهای مستقل (ابعاد توسعه اجتماعی)	متغیرهای وابسته (مؤلفه‌های ارزش‌های خانوادگی)	مقیاس متغیرها	میزان همبستگی	سطح معنی‌داری (Sig)
کیفیت زندگی	ارزش‌های خانوادگی سنتی	فاصله‌ای	۰,۵۴۸*	۰/۰۰۱
	ارزش‌های خانوادگی مدرن	فاصله‌ای	۰,۵۹۴**	۰/۰۰۰
	ارزش‌های خانوادگی پست‌مدرن	فاصله‌ای	-۰,۳۵۹	۰/۲۱۱
امنیت اجتماعی	ارزش‌های خانوادگی سنتی	فاصله‌ای	۰,۴۲۳**	۰/۰۰۲
	ارزش‌های خانوادگی مدرن	فاصله‌ای	۰,۵۲۷**	۰/۰۰۱
	ارزش‌های خانوادگی پست‌مدرن	فاصله‌ای	-۰,۳۱۶	۰/۳۰۱
وفاق اجتماعی	ارزش‌های خانوادگی سنتی	فاصله‌ای	۰,۵۲۴**	۰/۰۰۰
	ارزش‌های خانوادگی مدرن	فاصله‌ای	۰,۶۰۴**	۰/۰۰۰
	ارزش‌های خانوادگی پست‌مدرن	فاصله‌ای	-۰,۲۰۴	۰/۴۲۵
اخلاق توسعه اجتماعی	ارزش‌های خانوادگی سنتی	فاصله‌ای	۰,۵۶۴**	۰/۰۰۱
	ارزش‌های خانوادگی مدرن	فاصله‌ای	۰,۶۳۸**	۰/۰۰۰
	ارزش‌های خانوادگی پست‌مدرن	فاصله‌ای	-۰,۴۳۵	۰/۳۷۱

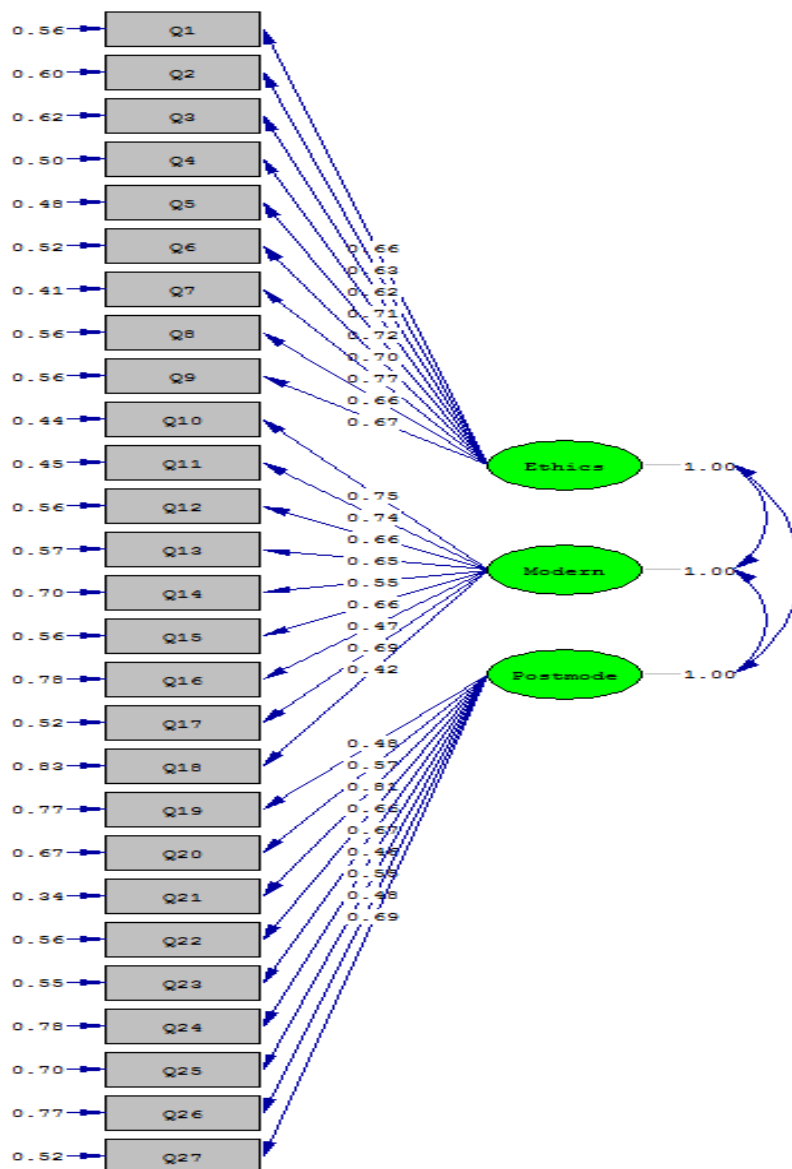

Chi-Square=1213.10, df=734, P-value=0.00000, RMSEA=0.078

نمودار ۲- مدل اندازه‌گیری ابعاد توسعه اجتماعی

نمودار ۳، مدل مؤلفه‌های ارزش‌های خانوادگی را نشان می‌دهد. در این نمودار، کلیه

متغیرهای در نظر گرفته شده برای سنجش عامل ارزش‌های خانوادگی تأیید می‌شود.

Chi-Square=696.02, df=321, P-value=0.00000, RMSEA=0.065

نمودار ۳- مدل اندازه‌گیری مؤلفه‌های ارزش‌های خانوادگی

همچنین از مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) برای تحلیل داده‌ها استفاده شده است. الگوی معادلات ساختاری به پژوهشگر این اجازه را می‌دهد تا به تحلیل علی متغیرهای پنهان و آشکار به‌طور هم‌زمان بپردازد. پس از الگوسازی برای ارزیابی صحت آن از شاخص‌های برازندگی استفاده می‌شود.

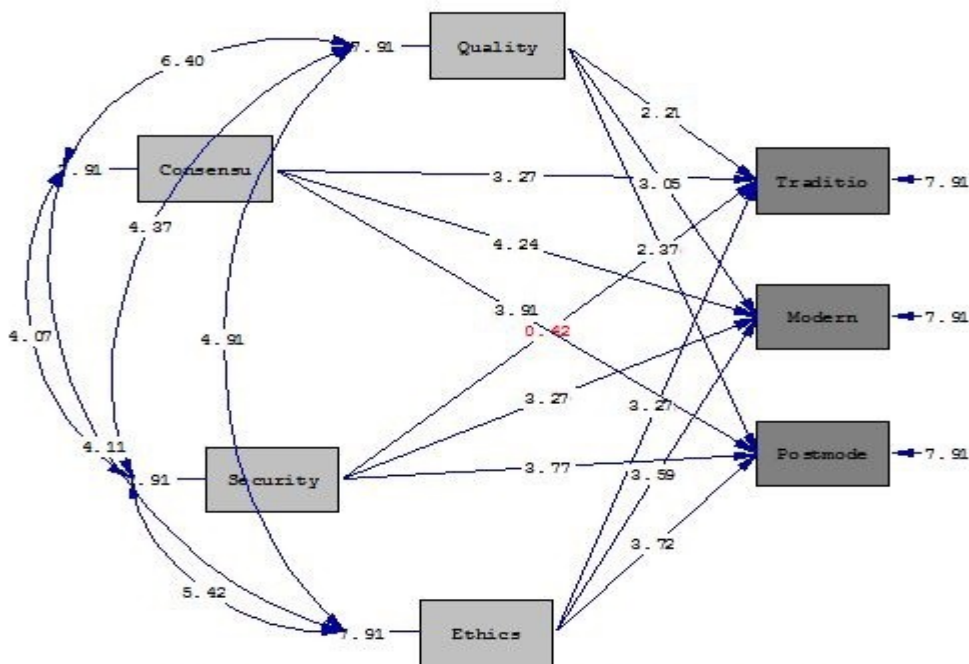
نمودار ۲، مدل ابعاد توسعه اجتماعی را نشان می‌دهد. در این نمودار، کلیه متغیرهای در نظر گرفته شده برای سنجش عامل توسعه اجتماعی تأیید می‌شود.

زمانی که از الگوی معادلات ساختاری استفاده می‌شود، یک مؤلفه مهم تحلیل ارزیابی چگونگی برازش مدل فرضیه‌ای با داده‌های مشاهده شده است. پژوهشگران معمولاً به منظور ارزیابی نیکویی برازش از چندین شاخص برازندگی استفاده می‌کنند. بر این اساس، در این پژوهش مهم‌ترین شاخص‌های برازندگی برای بررسی نیکویی برازش مدل در جدول شماره ۵ آورده شده است. با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان گفت مدل ساختاری در تمام شاخص‌ها از برازندگی مطلوبی برخوردار است. بر اساس مدل طراحی شده، تأثیر ابعاد توسعه اجتماعی بر مؤلفه‌های ارزش‌های خانوادگی مورد تأیید بوده و برازش معنی‌دار است.

جدول ۵- شاخص‌های برازش الگوی معادلات ساختاری

شاخص برازش	نام شاخص	دامنه موردقبول	مقدار	نتیجه
χ^2/df	نسبت مجذور کای بر درجه آزادی	$< 3/00$	۱,۹۸	تأیید مدل
RMSEA	جذر برآورد واریانس خطای تقریب	$< 0/10$	۰,۰۷۱	تأیید مدل
RMR	میانگین مجذور باقیمانده‌ها	$< 0/05$	۰,۰۳۹	تأیید مدل
GFI	شاخص برازش	$> 0/90$	۰,۹۵	تأیید مدل
AGFI	شاخص تعدیل‌شده برازش	$> 0/90$	۰,۹۴	تأیید مدل
NFI	شاخص برازش نرم شده	$> 0/90$	۰,۹۳	تأیید مدل
NNFI	شاخص برازش نرم نشده	$> 0/90$	۰,۹۴	تأیید مدل
CFI	شاخص برازش تطبیقی	$> 0/90$	۰,۹۴	تأیید مدل

پس از تعیین مدل‌های اندازه‌گیری به منظور اطمینان یافتن از وجود یا عدم وجود رابطه میان متغیرهای تحقیق و بررسی تناسب داده‌های مشاهده‌شده با مدل مفهومی تحقیق، فرضیه‌های تحقیق با استفاده از مدل معادلات ساختاری نیز آزمون شدند. نتایج آزمون فرضیه‌ها در نمودار شماره ۴ منعکس شده‌اند.

Chi-Square=8.72, df=3, P-value=0.00000, RMSEA=0.062

نمودار ۴- مدل معادلات ساختاری توسعه اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی

جدول شماره ۶، ضریب معناداری و نتایج فرضیه‌های مطرح‌شده را به‌طور خلاصه نشان می‌دهد. در فرضیه اول ادعا شده بود که متغیر کیفیت زندگی رابطه معنی‌داری بر ارزش‌های خانوادگی سنتی دارد؛ نتایج نشان داد با توجه به ضرایب تی الگوی تحقیق، مقدار تی (۲,۲۱) بیشتر از ۲ شده، رابطه متغیر مورد تأیید است. مقدار ضرایب استاندارد شدت رابطه برابر با ۰,۱۹، میزان رابطه ضعیف و مستقیم است. هم‌چنین، در ادعا با رابطه معنی‌داری متغیر کیفیت زندگی بر ارزش‌های خانوادگی مدرن، مقدار تی (۳,۰۵) بیشتر از

۲ شده، رابطه متغیر تأیید است. مقدار ضرایب استاندارد شدت رابطه برابر با ۰,۲۱، میزان رابطه ضعیف و مستقیم است. در نهایت، در ادعا با رابطه معنی‌داری متغیر کیفیت زندگی بر ارزش‌های خانوادگی پست‌مدرن، مقدار تی (۲,۳۷) بیشتر از ۲ شده است، رابطه متغیر تأیید شد. مقدار ضرایب استاندارد شدت رابطه برابر با ۰,۱۰-، رابطه ضعیف و معکوس است.

در فرضیه دوم ادعا شد که متغیر امنیت اجتماعی رابطه معنی‌داری بر مؤلفه ارزش‌های خانوادگی سنتی دارد که نتایج نشان داد با توجه به ضرایب تی الگوی تحقیق، مقدار تی (۰,۴۲) کم‌تر از ۲ شد، رابطه متغیر مورد تأیید قرار نمی‌گیرد. مقدار ضرایب استاندارد شدت رابطه برابر با ۰,۰۴، میزان رابطه ناچیز و مستقیم است. هم‌چنین، در ادعا با رابطه معنی‌داری متغیر امنیت اجتماعی بر مؤلفه ارزش‌های خانوادگی مدرن، مقدار تی (۳,۲۷) بیشتر از ۲ شده است، رابطه متغیر مورد تأیید واقع شد. مقدار ضرایب استاندارد شدت رابطه برابر با ۰,۱۴ است، رابطه ضعیف و مستقیم است. در نهایت، در ادعا با رابطه معنی‌داری متغیر امنیت اجتماعی بر ارزش‌های خانوادگی پست‌مدرن، مقدار تی (۳,۷۷) بیشتر از ۲ شده است، رابطه متغیر تأیید شد. مقدار ضرایب استاندارد شدت رابطه برابر با ۰,۳۱- است، رابطه ضعیف و معکوس است.

در فرضیه سوم نیز ادعا شد که متغیر وفاق اجتماعی رابطه معنی‌داری بر ارزش‌های خانوادگی سنتی دارد که نتایج نشان داد که با تأکید به ضرایب تی الگوی تحقیق، مقدار تی (۳,۲۷) بیشتر از ۲ شده است، رابطه متغیر تأیید شد. با توجه به مقدار ضرایب استاندارد شدت تأثیر برابر با ۰,۱۲، رابطه ضعیف و مستقیم است. هم‌چنین، در ادعا با رابطه معنی‌داری متغیر وفاق اجتماعی بر ارزش‌های خانوادگی مدرن، مقدار تی (۴,۲۴) بیشتر از ۲ شده است، رابطه متغیر مورد تأیید قرار گرفت. مقدار ضرایب استاندارد شدت رابطه برابر با ۰,۳۴ است، رابطه متوسط و مستقیم است. در نهایت، در ادعا با رابطه معنی‌داری متغیر وفاق اجتماعی بر ارزش‌های خانوادگی پست‌مدرن، مقدار تی (۳,۹۱) بیشتر از ۲ شده است، رابطه متغیر مورد تأیید است. با توجه به مقدار ضرایب استاندارد شدت رابطه برابر با ۰,۰۸-، میزان رابطه ضعیف و معکوس است.

همچنین، در فرضیه چهارم ادعا شد که متغیر اخلاق توسعه اجتماعی رابطه معنی داری بر ارزش های خانوادگی سنتی دارد که نتایج نشان داد با تأکید به ضرایب تی الگوی تحقیق، مقدار تی (۲,۲۷) بیشتر از ۲ شد، رابطه متغیر تأیید شد. مقدار ضرایب استاندارد شدت رابطه برابر با ۰,۱۲ است، میزان رابطه ضعیف و مستقیم است. همچنین، در ادعا با رابطه معنی داری متغیر اخلاق توسعه اجتماعی بر مؤلفه ارزش های خانوادگی مدرن، مقدار تی (۳,۵۹) بیشتر از ۲ شده است، رابطه متغیر تأیید شد. مقدار ضرایب استاندارد شدت رابطه برابر با ۰,۳۲ است، میزان رابطه متوسط و مستقیم است. در نهایت، در ادعا با رابطه معنی داری متغیر اخلاق توسعه اجتماعی بر ارزش های خانوادگی پست مدرن، مقدار تی (۳,۷۲) بیشتر از ۲ شده است، رابطه متغیر مورد تأیید است. مقدار ضرایب استاندارد شدت رابطه برابر با ۰,۳۲- است، رابطه ضعیف و معکوس است.

جدول ۶- نتایج فرضیه های تحقیق

نتیجه	معناداری	استاندارد	متغیرهای وابسته (مؤلفه های ارزش های خانوادگی)	متغیرهای مستقل (ابعاد توسعه اجتماعی)
تأیید (مثبت)	۲,۲۱	۰,۱۹	ارزش های خانوادگی سنتی	کیفیت زندگی
تأیید (مثبت)	۳,۰۵	۰,۲۱	ارزش های خانوادگی مدرن	
تأیید (منفی)	۲,۳۷	-۰,۱۰	ارزش های خانوادگی پست مدرن	
رد	۰,۴۲	۰,۰۴	ارزش های خانوادگی سنتی	امنیت اجتماعی
تأیید (مثبت)	۳,۲۷	۰,۱۴	ارزش های خانوادگی مدرن	
تأیید (منفی)	۳,۷۷	-۰,۳۱	ارزش های خانوادگی پست مدرن	وفاق اجتماعی
تأیید (مثبت)	۳,۲۷	۰,۱۲	ارزش های خانوادگی سنتی	
تأیید (مثبت)	۴,۲۴	۰,۳۴	ارزش های خانوادگی مدرن	
تأیید (منفی)	۳,۹۱	-۰,۰۸	ارزش های خانوادگی پست مدرن	اخلاق توسعه اجتماعی
تأیید (مثبت)	۲,۲۷	۰,۱۲	ارزش های خانوادگی سنتی	
تأیید (مثبت)	۳,۵۹	۰,۳۲	ارزش های خانوادگی مدرن	
تأیید (منفی)	۳,۷۲	-۰,۳۲	ارزش های خانوادگی پست مدرن	

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، بررسی الگوی ساختاری روابط بین توسعه اجتماعی با ارزش‌های خانوادگی در بین شهروندان ساری است. در این پژوهش، توسعه اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی بر اساس نظریه‌ها و ادبیات موجود در قالب فرضیه‌هایی بررسی شده است. ابعاد توسعه اجتماعی (کیفیت زندگی، امنیت اجتماعی، وفاق اجتماعی و اخلاق توسعه) به عنوان متغیر مستقل و مؤلفه‌های ارزش‌های خانوادگی (سنتی، مدرن و پست‌مدرن) به عنوان متغیرهای وابسته می‌باشند.

در مقایسه نتیجه این پژوهش با تحقیقات پیشین باید تأکید نمود که هر کدام از تحقیقات محققین با عناوین و تعبیرهای متفاوتی مانند نوسازی، تحولات، چالش‌های ساختاری و مدرنیته به عنوان متغیر مستقل بر ارزش‌ها، کارکردهای خانواده و خانواده‌گرایی به عنوان متغیر وابسته (عباس‌زاده و همکاران ۱۳۹۹، رحیمی و همکاران ۱۳۹۸، امامی و همکاران ۱۳۹۷، مدیری و همکاران ۱۳۹۴، زاهدی و خضرنژاد ۱۳۹۲، زیبک و کاسپ ۲۰۲۰، ژیلنسکین و ایلچ ۲۰۱۸، لای و ترنتون ۲۰۱۵، گائو ۲۰۰۶، گایسو و دیگران ۲۰۰۴ و هانتینگتون ۲۰۰۰) به نتیجه یکسانی رسیدند و نتیجه این پژوهش با نتایج پژوهش‌های فوق همسو بود.

هر کدام از ابعاد نوسازی بر ارزش‌های خانوادگی از سنتی به مدرن تأثیر داشته است. در نسل جوان این تأثیر بیشتر بوده است. تحولات ساختاری بر بخش‌های مختلف ارزش‌های خانوادگی ایران اثر بسزایی داشته است، به خصوص روابط درون خانواده و ساختار قدرت و نقش‌های جنسیتی را به‌طور کل متحول نموده است. مؤلفه‌های اجتماعی-اقتصادی از ابعاد مدرنیته توانسته‌اند در تغییرات ارزش‌های سنتی بیشترین تبیین را داشته باشند.

یافته‌ها نشان داد که رابطه بین کیفیت زندگی و ارزش‌های خانوادگی سنتی و مدرن در بین شهروندان معنی‌دار است. درعین حال، بین کیفیت زندگی و ارزش‌های خانوادگی پست‌مدرن رابطه وجود ندارد. یکی از مؤلفه‌های چهارگانه توسعه اجتماعی در این مطالعه، کیفیت زندگی است. یافته‌های پژوهش نشان داد که رابطه بین امنیت اجتماعی و ارزش‌های

خانوادگی سنتی و مدرن در بین شهروندان معنی‌دار است. اما، بین امنیت اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی پست‌مدرن رابطه وجود ندارد. امنیت در داخل جامعه در سطوح مختلف قابل طرح است؛ از فرد گرفته تا قبیله و شهر و جامعه ملی و فراملی، که در هر سطح، موضوع امنیت به طریقی مدنظر قرار می‌گیرد.

هم‌چنین، نتایج نشان داد که رابطه بین وفاق اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی سنتی و مدرن در بین شهروندان معنی‌دار است. در عین حال، بین وفاق اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی پست‌مدرن رابطه وجود ندارد. یکی دیگر از مؤلفه‌های چهارگانه توسعه اجتماعی در این مطالعه، وفاق اجتماعی است. می‌توان همبستگی (وفاق) اجتماعی در جامعه را به مثابه علتی در جهت شکل‌گیری نظم اجتماعی در نظر گرفت. نتایج آزمون حاکی از آن است که ابعاد توسعه اجتماعی بر ارزش‌های خانوادگی مدرن در بین شهروندان ساری تأثیر دارد.

نتایج پژوهش نشان داد ارزش‌های مدرن خانوادگی به شکل گسترده‌ای، نمایان و در حال افزایش است؛ ارزش‌های سنتی سیر نزولی و ارزش‌های مدرن سیر صعودی دارد؛ اما این روند، تغییرات سریع را در افول ارزش‌های سنتی نشان نمی‌دهد (مدیری، ۱۳۹۷). یافته‌ها نشان داد که رابطه بین اخلاق توسعه اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی سنتی و مدرن در بین شهروندان معنی‌دار است. اما، بین اخلاق توسعه اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی پست‌مدرن رابطه وجود ندارد.

در مجموع در جامعه ساری، مؤلفه‌های توسعه اجتماعی تأثیر معناداری را بر ارزش‌های خانوادگی در دو بعد سنتی و مدرن نشان داده‌اند، ولی رابطه معناداری بین مؤلفه‌های توسعه اجتماعی و ارزش‌های خانوادگی پست‌مدرن دیده نشد. به عبارت دیگر، در شهر ساری توسعه اجتماعی توانسته تغییرات محسوسی را در ارزش‌های خانوادگی سنتی داشته باشد و موجب مساوات‌طلبی جنسیتی، افزایش حقوق و حقوق زن، شروع زندگی مستقل زوج جوان، انتخاب آزادانه همسر، کاهش بعد خانواده و تأخیر در ازدواج بشود، ولی در ارزش‌های خانوادگی پست‌مدرن هنوز در شهر ساری شکل معناداری پیدا ننموده است. به عبارتی هنوز منسوخ شدن ازدواج، ترجیح راحتی خود بر داشتن فرزند، زندگی دختر و پسر زیر یک

سقف قبل از ازدواج، آزادی رابطه جنسی پسر و دختر، همجنس بازی و رابطه جنسی آزاد زن متأهل با دیگران در شهر ساری عمومیت پیدا نکرده و تغییرات ارزش‌های پست‌مدرن خانوادگی در شهر ساری محسوس نیست.

در ارتباط با جایگاه اخلاق و فرهنگ در فرایند توسعه به معنای اعم می‌توان حالت‌های متفاوتی را متصور شد اما اگر توسعه را در مفهوم جامع در نظر بگیریم ولی فرهنگ را صرفاً معطوف به اخلاق مرتبط با توسعه یا فرهنگ معنوی منظور کنیم در این حالت مفهوم اخلاق توسعه، یک بعد از فرایند توسعه خواهد بود که رابطه تعاملی با ابعاد دیگر توسعه (توسعه اجتماعی) خواهد داشت.

توسعه اجتماعی، بیانگر کیفیت سیستم اجتماعی از طریق نهادینه کردن اخلاق توسعه، به ویژه اخلاق توسعه اجتماعی برای حصول به همبستگی (وفاق) اجتماعی و افزایش کیفیت زندگی در جهت ارتقای ضریب امنیت اجتماعی است. نتایج پژوهش نشان داد که در جامعه مورد مطالعه، میزان مؤلفه‌های توسعه اجتماعی در سه گونه ارزش‌ها، تأثیر متفاوتی داشته است. این یافته نشان‌دهنده آن است که نسل نو با نسل‌های قدیمی‌تر در زمینه شاخص‌هایی چون عام‌گرایی، اکتساب، اعتماد اجتماعی عام و نظام ارزشی خود، متفاوت می‌باشند.

برخی تحقیقات نشان می‌دهد خانواده ایرانی در تطابق خود با دگرگونی‌های اجتماعی-اقتصادی با تناقضاتی مواجه شده و برخی، وضعیت آن را نابسامان اعلام کرده‌اند. نتایج این تحقیقات (مدیری و مهدوی، ۱۳۹۴) به نوعی نشان‌دهنده تغییر ارزش‌ها، افول ارزش‌های سنتی خانوادگی و افزایش آزاداندیشی‌های پست‌مدرن یا حضور هم‌زمان این سه دارد که هر یک از آن‌ها به زمینه متناسب با آن‌ها نیازمند است و بخشی از آن‌ها با میراث فرهنگی ایرانی منافات دارد که همواره خانواده مداری، جزء جدانشدنی آن بوده است.

از این رو، با توجه به نتایج و یافته‌های تحقیق، پیشنهاد می‌شود؛

- مدیران و برنامه‌ریزان در پایداری و تحقق توسعه اجتماعی استان مازندران، باید به دنبال تقویت مؤلفه‌های امنیت اجتماعی، وفاق اجتماعی، کیفیت زندگی و اخلاق توسعه اجتماعی باشند. در برنامه‌ریزی‌های اجتماعی عوامل اثرگذار بر ارزش‌های خانوادگی باید

بیشتر مورد توجه قرار گیرد تا بتوان آینده روشن تری از خانواده ایرانی به طور اعم و به طور
اخص شهر ساری را تصور نمود.

- شناخت و سنجش کیفیت زندگی در کشور به طور اعم و به طور اخص شهر ساری
موضوعی مهم است و می تواند زمینه ای برای آگاهی از وضعیت موجود و اقدام برای تحقق
وضعیت مطلوب باشد.

- احساس ناامنی در طی زمان تأثیرات مخرب بر کیفیت زندگی دارد و منجر به
محافظت غیر ضروری مردم از خودشان می شود؛ آن ها را از فعالیت های اجتماعی بازمی دارد و
میزان بی اعتمادی را در جامعه افزایش می دهد و هم چنین، موجب کاهش تعاملات اجتماعی
و محدود شدن شبکه اجتماعی می گردد که تمام این عوامل منجر به کاهش ارزش های
خانوادگی می شود. از این رو، امنیت اجتماعی باید تقویت شود.

- تقویت وفاق و همبستگی اجتماعی از جمله پیش نیازهای اساسی توسعه اجتماعی است.
تقویت همدلی موجب افزایش آرامش و در نهایت، تقویت ارزش های خانوادگی می شود.
- اخلاق توسعه، یک بعد از فرایند توسعه است. از آنجا که اخلاق توسعه اجتماعی با تغییر
در نگرش ها و ارزش ها همراه و با توسعه اجتماعی در ارتباط است، باید به دنبال تقویت اخلاق
توسعه اجتماعی در شهر ساری بوده و به تبع آن، در صدد حفظ ارزش های خانوادگی باشیم.

تعارض منافع

مطالعه حاضر هیچ گونه تعارض منافی ندارد.

سپاسگزاری

از کسانی که در این پژوهش با ما همکاری نمودند، تشکر می نمایم.

ORCID

Hossein Nazoktabar <http://orcid.org/0000-0001-9286-4356>

Mohammad Akhondi <http://orcid.org/0000-0001-8503-6288>

منابع

- اعزازی، شهلا. (۱۳۸۹)، جامعه‌شناسی خانواده با تأکید بر نقش، ساختار و کارکرد خانواده در دوران معاصر، تهران: انتشارات روشنگران و مطالعات زنان.
- افشارکهن، جواد و رضائیان، محمود. (۱۳۹۷)، «مقایسه بین نسلی رابطه نظام ارزشی افراد و نگرش به پایداری خانواده»، جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، دوره ۵، شماره ۱۲: ۲۹۳-۳۲۶.
- امامی، پریرخ؛ هاشمیان‌فر، سیدعلی و حقیقتیان، منصور. (۱۳۹۷)، «تبیین مدرنیته و خانواده‌گرایی در شهر اصفهان»، جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، ۵(۱۱): ۲۵۱-۲۲۷.
- اینگلهارت، ر. و ولزل، ک. (۱۳۸۹)، نوسازی، تغییر فرهنگی و دموکراسی، ترجمه: بابک احمدی، تهران: کویر.
- اینگلهارت، رونالد. (۱۳۸۵)، مدرن‌سازی، تغییر اجتماعی و استمرار ارزش‌های سنتی، ترجمه: حامد حاجی حیدری، تهران: نشریه راهبرد یاس.
- آزاد ارمکی، تقی و شریفی ساعی، محمدحسین. (۱۳۹۰)، «تبیین جامعه‌شناختی روابط جنسی آنومیک در ایران»، خانواده پژوهی، سال هفتم، شماره ۲۸: ۴۶۲-۴۳۵.
- آزاد ارمکی، تقی؛ مبارکی، مهدی و شهبازی، زهره. (۱۳۹۱)، «بررسی و شناسایی شاخص‌های کاربرد توسعه اجتماعی»، فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی فرهنگی، سال اول، شماره ۱: ۳۰-۷.
- آزاد ارمکی، تقی؛ مدیری، فاطمه و وکیلی، عارف. (۱۳۸۹)، «خانواده ایرانی: فروپاشی یا تغییرات بنیادی با بررسی نقش آموزش عمومی همگانی در بهبود وضع موجود»، مجله خانواده و پژوهش، سال هفتم، شماره ۱: ۸۴-۶۳.
- بهنام، ج. (۱۳۸۳)، تحولات خانواده، ترجمه: جعفر پوینده، تهران: نشر ماهی.
- بیرو، آلن. (۱۳۷۵)، فرهنگ علوم اجتماعی، باقر ساروخانی، تهران: انتشارات کیهان.
- جنادله، علی و رهنما، مریم. (۱۳۹۳)، «دگرگونی در الگوی متعارف خانواده ایرانی (تحلیل ثانویه داده‌های ملی)»، خانواده پژوهی، دوره ۱۰، شماره ۳۹: ۲۹۶-۲۷۷.
- جهان‌بخش، محمدعلی. (۱۳۹۵)، خانواده و فرهنگ، تهران: انتشارات ساکو.
- رحمانی، غلام‌عباس؛ وحید، فریدون و اسماعیلی، رضا. (۱۳۹۵)، «بررسی تغییرات فرهنگی ناشی از استفاده از رسانه ماهواره در حوزه ارزش‌های خانواده (مورد مطالعه: خانواده‌های

الگوی ساختاری رابطه بین توسعه اجتماعی با...، نازک تبار و همکاران | ۱۴۹

- شهرستان فراشبند فارس در سال ۱۳۹۴-۱۳۹۳)، پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، دوره ۶، شماره ۱۳: ۳۲-۱.
- رحیمی، علی و بی‌بی رازقی نصرآباد، حجه. (۱۳۹۸)، «تحولات و چالش‌های ساختاری و کارکردی نهاد خانواده در ایران: یک مرور نظام‌مند»، فصلنامه جمعیت، سال بیست‌وششم، پاییز و زمستان ۱۳۹۸، شماره ۱۰۹ و ۱۱۰: ۹۰-۵۵.
- رستگار خالد، امیر و محمدی، میثم. (۱۳۹۴)، «تغییرات فرهنگی و افت‌باوری در ایران»، جامعه‌شناسی کاربردی، دوره ۲۶، شماره ۸۵: ۱۸۰-۱۵۹.
- زاهدی، محمدجواد و خضرنژاد، عمر. (۱۳۹۲)، «نوسازی و فرایند تحول ارزش‌ها در خانواده، بررسی نمونه‌ای دگرگونی ارزش‌های خانوادگی شهر بوکان»، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره چهاردهم، شماره ۱: ۹۷-۶۸.
- ساروخانی، باقر؛ احمدی، امید علی و صفا، داود. (۱۳۹۵)، «تحلیل گفتمان الگوهای خانواده در جامعه کنونی با تأکید بر مناسبات همسرگزینی»، پژوهش‌نامه اسلامی زنان و خانواده، دوره ۴، شماره ۷: ۴۲-۹.
- سازمان ثبت احوال. (۱۳۹۵)، سالنامه آمارهای جمعیتی ۱۳۸۶ و ۱۳۹۷، دفتر آمار و اطلاعات جمعیتی و مهاجرت.
- سازمان ملی جوانان. (۱۳۸۴)، دیدگاه‌های نظری در مورد سنین جوانان، قابل‌دسترس در: <http://library.tebyan.net/fa/viwer/Text/83765/1>.
- شیخی، محمدتقی. (۱۳۹۲)، جامعه‌شناسی کیفیت زندگی، تهران: نشر حریر، چاپ اول.
- عباس‌زاده، محمد؛ آقایاری هیر، علیزاده اقدم؛ محمدباقر و عدلی‌پور، صمد. (۱۳۹۹)، «نوسازی و تحول ارزش‌های خانوادگی سنتی در شهر تبریز»، دوفصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، سال نهم، شماره اول، بهار و تابستان ۱۳۹۹: ۱۹۰-۱۶۱.
- عباسی شوازی، محمد جلال و صادقی، رسول. (۱۳۸۴)، قومیت و الگوهای ازدواج در ایران، پژوهش زنان، دوره ۳، شماره ۱: ۴۷-۲۵.
- عدلی‌پور، صمد. (۱۳۹۱)، تحلیل جامعه‌شناختی پیامدهای شبکه‌های اجتماعی مجازی بر هویت اجتماعی کاربران جوان شهر اصفهان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

۱۵۰ | فصلنامه علمی برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی | سال پانزدهم | شماره ۵۹ | تابستان ۱۴۰۳

- فروتن، یعقوب. (۱۳۹۰)، «بازنمایی الگوهای اشتغال زنان در متون درسی ایران»، مجله زن در توسعه و سیاست، دوره ۹، شماره ۲: ۳۹-۸۰.

- مدیری، فاطمه و مهدوی، محمدصادق. (۱۳۹۴)، ارزش‌های پست‌مدرن خانوادگی در شهر تهران، فصلنامه خانواده‌پژوهی، شماره ۴۳، پاییز: ۲۹۶-۲۸۱.

- مدیری، فاطمه. (۱۳۹۷)، «گونه‌های مختلف ارزش‌های خانوادگی و همبسته‌های اقتصادی اجتماعی آن در شهر تهران»، جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیست‌ونهم، شماره پیاپی (۶۹)، شماره اول، بهار ۹۷: ۱۶۶-۱۴۷.

- مقصودی، مجتبی. (۱۳۸۰)، نقش گروه‌های قومی در توسعه اجتماعی. اولین همایش توسعه اجتماعی. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.

- ملکی، امیر؛ عباسی، آمنه؛ صادقی، رسول و بالاخانی، قادر. (۱۴۰۰)، «تحلیل چند سطحی عوامل مؤثر بر ارزش‌های خانوادگی در ایران» فصلنامه مطالعات ملی، سال بیست‌ودوم، شماره ۴: ۱۸۵-۱۶۳.

- نبوی، سید عبدالحسین و همکاران. (۱۳۸۷)، بررسی تأثیر پایگاه اجتماعی- اقتصادی و هویت قومی بر احساس امنیت اجتماعی، فصلنامه دانش انتظامی، سال دهم، شماره ۲: ۳۸-۹.

- ورزی‌کناری، امین؛ حیدرآبادی، ابوالقاسم و پهلوان، منوچهر. (۱۳۹۸). «نوسازی فرهنگی و ارزش‌های خانواده در بین دانش‌آموزان دبیرستانی استان مازندران»، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال ۱۱، شماره ۳: ۷۸-۶۵.

- یونسکو (۱۹۸۹). کنوانسیون حقوق کودک، قابل دسترس در:

<http://www.unicir.org/hr/convention-child.htm>

- Fux, Beat. (2008). "Pathways of Welfare and Population-related Policies, (People, Population Change and Policies)", Edited by Höhn, Avramov and Kotowska, Springer: Switzerland.
- Inglehart, R. and Norris, P. (2003). "Rising Tide: Gender Equality and Cultural Change around the World", New York: Cambridge University Press.
- Zaidi, Batool and Morgan, S.Philip. (2017). "The Second Demographic Transition Theory: A Review and Appraisal", *Annu.Rev.Social*, 43:4.1-4.20.
- Guiso, L., Sapienza, P., and Zingales, L. (2004). Does culture affect economic outcomes? *The Journal of Economic Perspectives*, Vol. 5, No. 4, PP. 40-53.
- Guo, R. (2006). *Cultural influences on Economic Analysis: Theory and Empirical Evidence*. Palgrave Macmillan.

- Harrison, L., and Huntington, S. (2000). *Culture Matters: How Values Shape Human Progress*. Basic.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and post modernization: Cultural, economic and political change in 43 societies*. New Jersey: Princeton University Press.
- Inglehart, R. and Baker, W. (2000). "Modernization, Cultural change and the persistence of Traditional values", *American Sociological Review*, 65: 51 – 19.
- Lai, Q., and Thornton, A. (2015). *The making of family values: developmental idealism in Gansu, China*, *Social Science Research*, 15: 174-188.
- Patel, L. (2005). *Social Welfare and Social Development in South Africa*. Cape Town: Oxford University Press.
- UNIRSD. (2016). *Transformations to Equity and Sustainability: UNIRSD strategy 2016-2020*. Available on: [http://www.unrisd.org/80256B42004C77/\(httpInfoFiles\)/AA1325A0788B08EB_C1257F1D005A3FA3/\\$file/Transformations_to_Equity_and_Sustainability_UNRISD_Sstrategy_2016-2020.pdf](http://www.unrisd.org/80256B42004C77/(httpInfoFiles)/AA1325A0788B08EB_C1257F1D005A3FA3/$file/Transformations_to_Equity_and_Sustainability_UNRISD_Sstrategy_2016-2020.pdf).
- Vogelgesang, J. (2016). Is the Influence on Government Size on Social Welfare Different among Lesser Developed, Developing and More Developed Nations? An Economic Panel Analysis", at: www.antolindavies.com/theses/vogelgesang.docx.
- Zeybek, Tijen and Kasap, Fevzi. (2020). "Social Perspective for Family Functions in Society", *Revista de cercetare și intervenție socială*, 2020, vol. 71, pp. 305-324.
- Zilinskiene, L., and Ilic, M. (2018). Changing family values across the generations in twentieth-century Lithuania, *Contemporary Social Science*, DOI:10.1080/21582041.2018.1516297.

استناد به این مقاله: نازک تبار، حسین و آخوندی، محمد. (۱۴۰۳). الگوی ساختاری روابط بین توسعه اجتماعی با ارزش‌های خانوادگی در بین شهروندان ساروی، فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۵(۵۹)، ۱۵۱-۱۱۳.

Social Development and Welfare Planning Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.